

HECKSCHER, ELI F.

Varpå beror det att några människor är rika och andra fattiga? : föredrag i Föreningen Heimdal den 17 april 1913 : av Eli F. Heckscher.

Bonnier
1913

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
  - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
  - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
  - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

AR-
SK.
DL.

39

-14

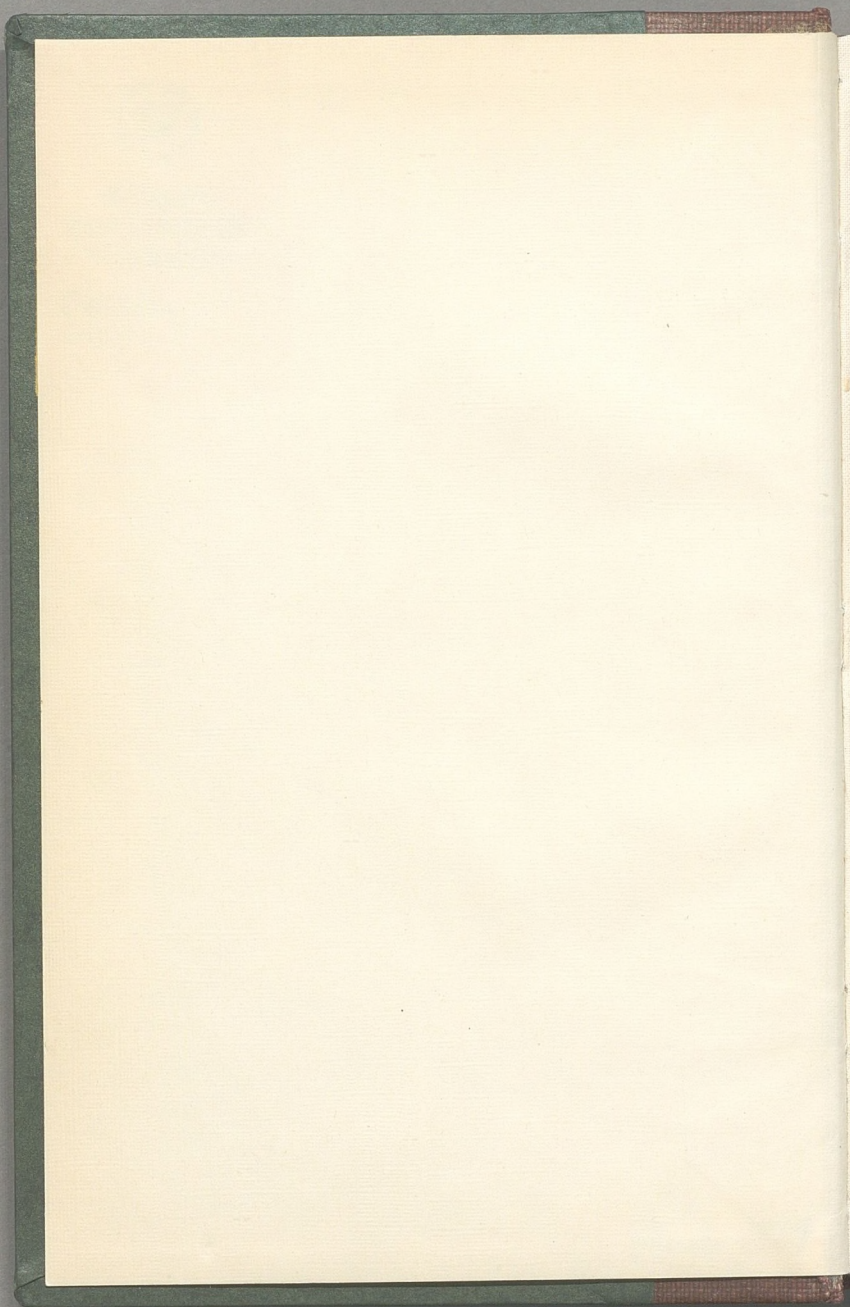

KUNGL.
BIBLIOTEKET
STOCKHOLM

Polygr.
Saml.

Quib. 1964

Varpå beror det, att några människor äro rika och andra fattiga?

Föredrag i Föreningen Heimdal
den 17 april 1913

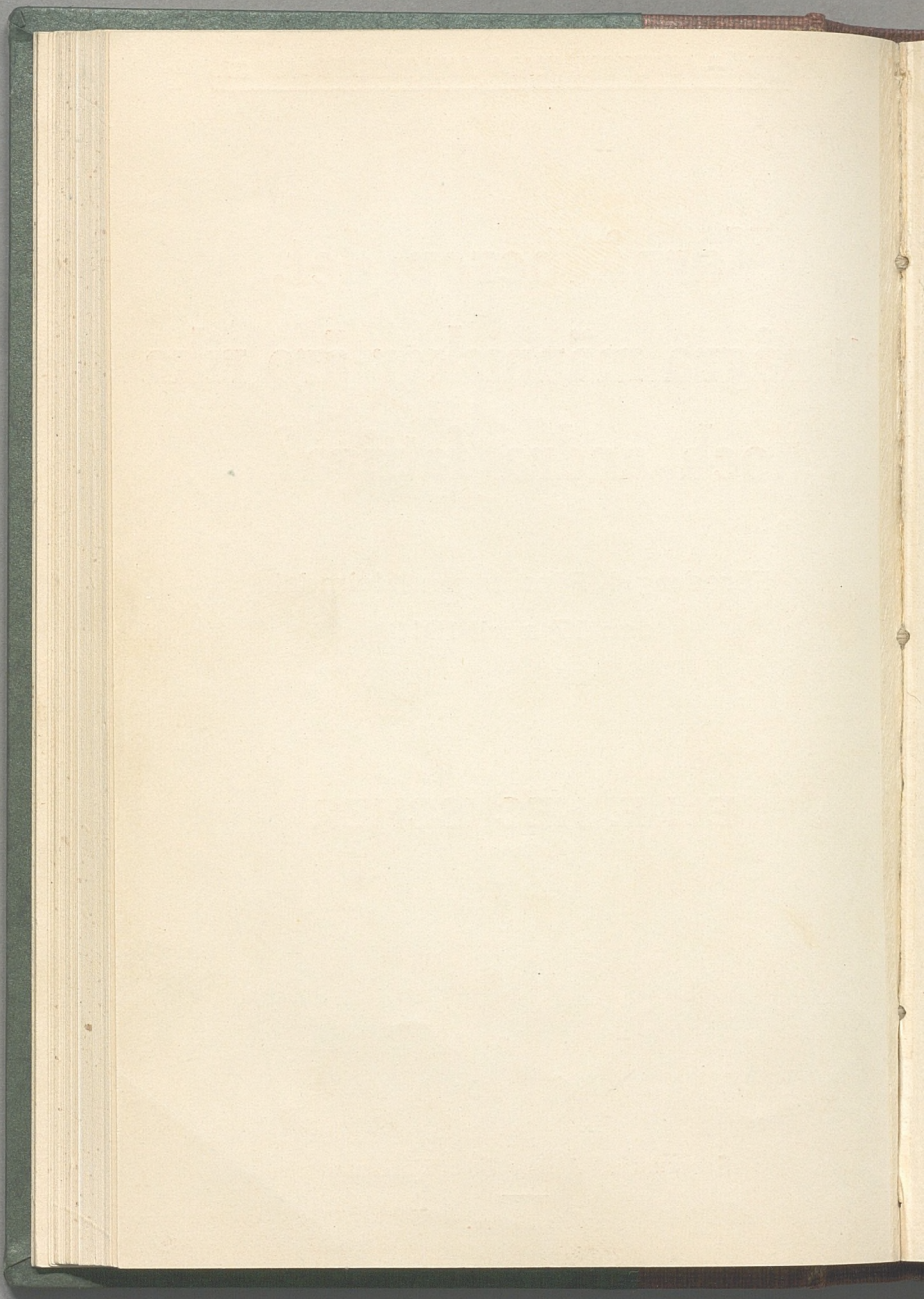
av

ELI F. HECKSCHER
Professor

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris 60 öre.

Varpå beror det, att några människor äro rika och andra fattiga?

Föredrag i Föreningen Heimdal
den 17 april 1913

av

ELI F. HECKSCHER

Professor

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Värda betor det att
några människor äro
rika och andra fattiga?

Föredrag i Svenska Högskolan
den 17 april 1913

Copyright. Albert Bonnier 1913.

ELL. F. HECKSÖHER
BOKTRYCKERI

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1913

Problemet.

Kunde vältaligheten lösa svåra frågor, skulle alla för länge sedan ha fått klarhet om varför det finns fattiga och rika, ty få frågor ha väl till sådant överflöd begjuts med dess flöden. Det egendomliga är emellertid, att vältaligheten lämnar så olika svar på frågan. För några av dess utöfvare är historien om fattigdom och rikedom den moraliska berättelsen om den flitiges och sparsammes lön, lättingens och slösarens straff — båda i detta livet. För andra vältalare är det i stället den omoraliska berättelsen om de framgångsrika följerna av förtryckares och utsugares rofferier och machinationer.

Det svar jag här skall söka ge på frågan åsyftar att vara lika fritt från båda slagen av vältalighet. Någon skall kanske t. o. m. vilja anse det lika fritt från moral som från känsla, ty det är ej meningen att ge uttryck åt någondera. Meningen är i stället att i allra största anspråkslöshet försöka behandla frågan nationalekonomiskt, d. v. s. såvitt möjligt tendensfritt. Syftet är att visa, *hur det verkligen förhåller sig*, icke egentligen

att bedöma, om detta är rätt och bra; först i slutet skola några antydningar lämnas om detta sistnämnda. Det finns kanske en ringa möjlighet, att även frågan om fattigdom och rikedom skall kunna befrias från onödigt förbittrande moment, om man vill ägna den något litet tänkande med hjärnan och ej blott tänkande med känslan.

För att komma till klarhet, är det emellertid nödvändigt att från början noga veta vad man talar om eller kanske snarare vad man icke talar om. Särskilt är det två missuppfattningar man måste varna för. Den första består i en sammanblandning av inkomstfördelningen med *förmögenhetsfördelningen*. Isynnerhet den socialdemokratiska agitationslitteraturen frossar i (mer eller mindre tillförlitliga) siffror angående förmögenhetsfördelningen och drager därifrån direkt eller indirekt slutsatser om hur folkets inkomst är fördelad. Den minsta eftertanke borde ju emellertid visa, att man kan ha stora inkomster — som vi strax skola se, *mycket* stora inkomster — utan någon förmögenhet alls och att alltså icke alla som sakna förmögenhet äro just proletärer. I denna framställning är det ojämnheten i *inkomstfördelningen* som skall behandlas — ingenting annat.

För det andra måste man också hålla fast vid att det är fråga om inkomstfördelningen på de särskilda *individerna*. Genom en framställning av hur stor del av nationalinkomsten som faller på var och en av de olika *grupperna* »kapitalister», »jordägare» och »arbetare», få vi i verkligheten

icke veta det minsta om den skillnad i totalinkomst som råder mellan olika människor.

Efter att nu ha klargjort vad det är fråga om, kunna vi utan vidare konstatera, att olikheten i inkomst verkligen delvis är ofantligt stor. Det finns otvivelaktigt å ena sidan en betydlig mängd människor med inkomster under 500 kr. om året; och å andra sidan kan t. ex. taxeringskalendern upplysa oss om tillvaron av inkomsttagare på en halv till en hel million kr. om året. Detta är ett faktum och bör som alla fakta ses i ögonen, icke bortförklaras.

Källorna till rikas och fattigas inkomster.

För att komma frågan in på livet, måste vi närmast se, varifrån rikas resp. fattigas inkomster härstamma. Till en början måste vi då säga, att båda härstamma från nationalinkomsten, och detta är i all sin enkelhet ett viktigt resultat, ty det pekar på den punkt, där en förbättring främst måste ske, om folket skall kunna få det bättre. Men naturligtvis har det intet direkt sammanhang med frågan om *olikheten* i inkomst; och då man vill söka källan till själva olikheten, gäller det därför något annat, nämligen om rikas och fattigas inkomster äro av olika *slag*. För att statistiskt besvara denna frågan måste man ha tillgång till självdeklarationernas detaljsiffror, vilka naturligtvis äro de enda som visa hur olika personers totala inkomst är sammansatt; men dessa detaljsiffror

äro på mycket goda skäl undandragna den enskilda nyfikenheten — det mesta man för närvarande kan approximativt sluta till är olika personers inkomst av aktier, emedan denna som bekant ingår i inkomstskattetaxeringen, men icke i bevillingstaxeringen. Frånsett denna visserligen viktiga detalj är man hänvisad till material av annat slag. Men den »allmänna meningen» reder sig nog utan något material alls — t. o. m. ofta utan eftertanke. Den populära uppfattningen, som t. ex. ligger till grund för hela den teoretiska socialismen, utgår, efter vad det förefaller, ifrån att de rikas inkomst är *arbetsfri inkomst*, härstammande från äganderätten till jord och kapital, medan de fattigas inkomst är *arbetsinkomst*. Förhåller det sig så? Redan ett klart besvarande av den frågan synes vara ägnat att betydligt öka klarheten i uppfattning av den sociala frågans grundproblem.

Svaret måste omedelbart bliva: Nej, det förhåller sig icke så, åtminstone ingalunda utslutande så — beträffande varken de fattigas eller de rikas inkomst.

Vad först angår de fattigas inkomst, borde väl en smula eftertanke kunna visa, att däri ingår även arbetsfri inkomst — avkastning av jord och kapital. Att inkomsten av *jord* i stor utsträckning måste tillfalla små inkomsttagare i ett småbrukarland som Sverige, borde väl utan vidare vara klart. Vill man häremot invända, att jordens starka skuldsättning kommer denna inkomst att tillföras andra

än bönderna, så är detta *delvis* sant; men man kan vidare peka på de många jordstycken av allra minsta omfånget — de »egna hemmen» — vilkas innehavare vanligen stå lägre på inkomstskalan än småbönderna, men som trots detta ha en arbetsfri inkomst av jord, om ej annat i form av kostnadsfri egen bostad. Och detsamma som gäller om inkomst av jord, gäller också inkomst av *kapital*. För att endast ta sparbanksstatistiken, redovisar den över 1,600,000 »kapitalister»; och även om man tänker sig dubbelräkningar i massa, är i alla fall tillräckligt kvar för att visa vilken mängd små inkomsttagare som åtnjuter någon liten kapitalinkomst. Men likväl saknas i denna statistik alla de sparmedel i olika slags kassor liksom i kooperativa företag, vilkas ägare äro småfolk — och alltså småkapitalister. Särskilt bör det märkas, att de *fattigastes* inkomst mycket ofta är uteslutande arbetsfri inkomst — just därför att de icke längre äro arbetsföra. Detta gäller t. ex. alla dem som sitta på s. k. undantag på landet, liksom innehavare av små livräntor särskilt i städerna. Allt detta är väl tillräckligt för att visa, att även fattiga kunna ha inkomst av annat än arbete — att även jord- och kapitalinkomster kunna vara små.

Så felaktig den populära föreställningen är beträffande de små inkomsttagarna, är den dock långt mera orimlig beträffande de stora. Många av de stora inkomsttagarna ha en inkomst som *uteslutande* är resultat av arbete. Ett alldeles färskt

exempel därpå erbjuder det nyligen framlagda förslaget till tysk försvarsskatt, som — för att citera ett telegram till svenska tidningar — skall »vid sidan av förmögenhetsskatten upptaga en skatt en gång för alla av de större inkomstagarna, för att därigenom träffa t. ex. högre officerare och ämbetsmän, läkare och advokater med stor praktik, högt betalda skådespelare och konstnärer samt personer som utan att ha någon förmögenhet dock ofta sitta med årsinkomster motsvarande en millionförmögenhet». Den häri gjorda uppräknningen är ganska betecknande; men den som en gång fått ögonen öppna för det grundläggande faktum, att våra stora inkomster synnerligen ofta äro arbetsinkomster, finner ständigt nya belysande exempel härpå. Det mest gigantiska mig bekanta exemplet erbjöd den amerikanska ståltrustens förre ledare Schwab, som åtnjöt ett över hela unionen bekant *million dollar salary* — en ren arbetsinkomst på tre och tre fjärdedels millioner kronor, motsvarande avkastning av ett kapital på omkr. 70 mill. kr. — alldeles frånsatt vad han sedan därutöver kunde ha i inkomst som aktieägare. Så gigantiska exempel kunna ju våra anspråkslösare förhållanden icke erbjuda; men tar man hänsyn till dem, äro de inhemska fallen tillräckligt slående. Det är sålunda, som var och en vet, icke alls ovanligt att här finna disponenter och verkställande direktörer med 50,000—100,000 kronor i lön och tantième, alltså i ren arbetsinkomst. Ett ännu intressantare exempel erbjuder dock en av våra

bruksförvaltare — alltså en i viss mån underordnad tjänsteman — som nu i flera år varit taxerad för en arbetsinkomst på åtskilligt över 100,000 kr., helt och hållet intjänad inom bruket. I utlandet erbjuda de s. k. fria yrkena, där ju varje »exploatering av arbetskraft» är utesluten, ett betecknande material. Framstående engelska advokater förtjäna t. ex. ofta långt över £ 20,000 (360,000 kr.) om året. En mycket känd engelsk advokat, Sir Harry Hawkins (sedermera Lord Brampton) berättar t. o. m. i sina »Reminiscenses», att han en gång blev bjuden detta belopp för ett enda mål, men avböjde det; han lovade emellertid att tänka på saken, om honoraret höjdes till £ 50,000, och detta skedde, d. v. s. han bjöds nära en miljon kr. i lön för ett enda arbete. Några ytterligare bevis för hur höga rena arbetsinkomster kunna vara, torde väl ej behövas.

Vi kunna alltså utan tvekan sammanfatta frågan om källorna till rikas och fattigas inkomster sålunda, att i såväl de ena som de andra ingå både arbetsinkomst och arbetsfri inkomst — att de små inkomsterna ofta delvis bestå av arbetsfri inkomst och de stora ofta helt och hållet av ren arbetsinkomst.

Orsaken till de arbetsfria inkomsternas tillvaro.

Som vi nu sett, är tillvaron av arbetsfria inkomster icke en i någon mån tillräcklig förklaring

till ojämnheten i inkomstfördelningen. Men å andra sidan är det en given sak, att verkligen en mängd av just de stora och framför allt de största inkomsterna *äro* arbetsfria inkomster. Vidare är det allbekant, att den strävan emot mer eller mindre fullständig utjämning av inkomstfördelningen, som socialismen representerar, just vänder sig mot de arbetsfria inkomsterna. Innan vi gå vidare, är det därför skäl att undersöka, hur det kommer sig, att dessa inkomster över huvud taget finnas till.

Svaret är: de arbetsfria inkomsterna utgöra ersättning för användningen av vissa produktionsfaktorer — jord och kapital — som befinna sig i enskilda händer. Och dessa ersättningsbelopp är så långt ifrån några tillfälligheter, att det ekonomiska livet tvärtom ej kan tänkas fungera utan dem.

Ersättningarna äro alltså det *pris* man betalar för att använda jord och kapital; och prisbildningen är — kan man säga — själva det maskineri med vilket det ekonomiska livet drives. Låt oss se på kapitalräntan, priset för att man får använda kapital. Som alla andra priser beror det på *knappheten* av den vara det gäller. Skulle man få bröd, järn, bostäder, skodon o. s. v. gratis, bleve det flere som ville ha det än att tillgången kunde räcka till — priset *avskräcker* en mängd köpare och sörjer alltså för att ej flera *vilja* köpa varorna än som motsvarar tillgången på dem — det åstadkommer *jämavikt* mellan tillgång och efter-

frågan. Alldeles detsamma gör kapitalräntan. Om den försvunne, skulle antalet människor som ville använda kapital mångdubblas, medan kapitalbildningen — folks villighet att spara — antagligen skulle minskas mycket och under inga förhållanden tillnärmelsevis kunna hålla jämna steg med den ofantligt ökade efterfrågan på kapital. Den vid en viss tidpunkt gällande räntefoten är den enda som under då rådande förhållanden kommer tillgång och efterfrågan på kapital att *täcka* varandra; och en sänkning därav, utan ändring i tillgång eller efterfrågan, skulle hindra att detta skedde — samt därför inom kort framtvinga den rätta räntefotens återinförande.

I allt väsentligt samma historia är det med jordränta eller den inkomst man har av jord och andra naturtillgångar. Dess avskaffande över lag skulle innebära, att den bättre jorden eller naturtillgången kunde fås för samma pris som den sämre — en tomt på Östermalm för samma pris som en myr i Lappmarken, Grängesbergsfälten för samma pris som vilken stenbacke som helst — och därför naturligtvis framkalla en sådan tävlan om den bättre, att jordräntan ögonblickligen måste återinföras.

Frågar man då, hur det kommer sig, att någon vill ge sådana belopp för användningen av produktionsmedlen kapital och naturföremål, så kan detta ganska kort besvaras därmed, att *det lönar sig*. Dessa produktionsmedel ha, i den utsträckning de begagnas, ett sådant *värde för den*

ekonomiska verksamheten, att man önskar begagna dem. Och detta kan tydligen icke ändras utan att ändra själva den ekonomiska verksamheten — dess nuvarande tendens är snarare ett proportionsvis *ökat* behov av kapital i stället för motsatsen, såsom den stigande räntefoten antyder. Det torde därför vara så gott att finna sig i det oundvikliga — eller också att driva upp sparsamheten, vilket skulle öka kapitaltillgången och alltså sänka räntefoten.

Svaret på frågan, varför arbetsfria inkomster finnas, är alltså kort och gott: användningen av produktionsmedlen jord och kapital, som befinna sig i enskilda händer, måste betalas med ett visst pris för att man skall uppnå jämvikt mellan tillgång och efterfrågan på dem.

Antagligen skulle många härav vilja draga den slutsatsen, att den enskilda arbetsfria inkomsten är en *nödvändig* inkomst. Men det vore en förhastad slutsats. Av det som nu sagts följer blott, att användningen av jord och kapital måste få det pris som åstadkommer den nödiga jämvikten. Däremot följer det icke av vad som har sagts, att detta pris behöver tillfalla *enskilda personer* som ägare till jord och kapital. Om staten är ägare till all jord och allt kapital, har ju den enskilda arbetsfria inkomsten försvunnit.

Man ser härav hur — om jag så får uttrycka mig — *överflödigt* felaktig den marxistiska socialismen är. Denna teori inlåter sig på den alldeles hopplösa uppgiften att bestrida kapitalröntans

nödvändighet, medan den ju kunde nå precis samma mål utan att trampa vetenskapen under fötterna, genom att helt enkelt göra anspråk på att den ofrånkomliga kapitalräntan skall tillfalla staten. Man kan ha mycket att invända mot socialismen i denna senare form — t. ex. misstro dess förmåga att sörja för kapitalbildningen — och man kan särskilt, synes det mig, på de bästa grunder betvivla dess genomförbarhet; men allt detta blir då en omdömessak — man kan ej vederlägga den med vetenskaplig bevisning, såsom man kan så länge den bygger på Marx' s. k. kapitalteori eller dess förelöpare.

Orsakerna till den ojämna inkomstfördelningen.

Vi äro emellertid ännu ett stycke från det slutliga svaret på frågan varför det finns fattiga och rika. Nu senast ha vi visserligen funnit, varför det finns arbetsfria inkomster, men detta är en helt annan sak, såsom redan förut visats. Man kan tänka sig ett samhälle, där en lika stor del av nationalinkomsten går till jord- och kapitalränta som hos oss, men där inkomstfördelningen icke desto mindre är *alldeles jämn*, så att varken rika eller fattiga finnas. Detta skulle ju tydligen ske i det fall, att jord och kapital själva vore *jämnt fördelade* på befolkningen, om därtill också arbetsinkomsten vore lika för alla — men också endast då. Det är alltså icke utan vidare nöd-

vändigt att avskaffa den arbetsfria inkomsten för att utjämna inkomstfördelningen; och det är å andra sidan icke givet, att inkomstfördelningen *blir* jämn, därför att den arbetsfria inkomsten försvinner.

Vad som återstår att undersöka är följaktligen hur det kommer sig, att *dels* den arbetsfria inkomsten d. v. s. förmögenheten är ojämnt fördelad, *dels* även arbetsinkomsten är olika för olika människor.

Den första frågan kan lämpligen upptas först. Varför äro *jord och kapital* ojämnt fördelade? Otivelaktigt finnas många skäl härtill, men det är ej alltför omöjligt att peka på några av de viktigaste.

Till en början kan man peka på att *starten* är olika för olika människor, vilket i sin tur huvudsakligen går tillbaka till *arvsrättens* tillvaro. Det är ju i och för sig ett axiom att man under i övrigt lika förhållanden har lättare att bli ägare av en förmögenhet, om man haft en förmögenhet från början; och därmed är ju startens betydelse given. Men man är kanske böjd att något överskatta betydelsen härav, därför att »övrige förhållanden» ofta i verkligheten ändras just däri-genom att man är arvtagare till en stor förmögenhet. Andrew Carnegie har, åtminstone med munnen, bekant sig till satsen, att den som dör rik dör vanärad, och förklarat, att den ende farlige medtävlaren till en fattig pojke är en ännu fattigare. Tankegången är givetvis, att den, som

blivit millionär utan att ha gjort något för det, är förstörd från början, särskilt i ekonomiskt hänseende, och icke tänker på annat än att fortast möjligt göra slut på vad han fått. Att det ligger *något* i detta, kan omöjligt bestridas. Den som vill göra sig besvär att gå igenom t. ex. den bekanta serien »Svenska millionärer» — en till stor del synnerligen grumlig källa men en som därjämte innehåller ett rätt tillförlitligt material särskilt ur bouppteckningar — skall ej kunna undgå att lägga märke till de många fall då stora förmögenheter fullständigt skingrats av de närmaste arvtagarna eller deras barn, som ofta slutat fullständigt på bar backe. I alla sådana fall måste man utan tvekan säga, att tillvaron av den stora förmögenheten i verkligheten varit ett hinder och icke en hjälp för den nya generationen.

Emellertid är det ju ett nästan olösligt problem att avgöra, om gagnet eller skadan av en stor ärvd förmögenhet rent ekonomiskt sett i verkligheten överväger för arvtagaren. Dock måste väl det förra trots allt antagas vara tyngre vägande, och man kan nog därför inränga den bättre starten — i betydelsen av en ärvd förmögenhet — bland orsakerna till den ojämna förmögenhetsfördelningen.

En helt annan fråga är, *hur stor* del denna faktor har i förmögenhetsfördelningens ojämnhet; svaret härpå blir tämligen avgörande för många praktiskt viktiga sociala frågor. Förhållandena i olika länder ligga nog här ganska olika. I ett land

som England, med en obruten, på medeltida jordbesittningsrätt grundad utveckling, är dess betydelse säkert ganska stor. Visserligen är den *gamla* engelska adeln i allt väsentligt en fantasiskapelse — ofta vittnande om mycket frodig fantasi från stamträdsfabrikanternas sida — men de stora jordbesittningarnas sammanhållande spelar där fortfarande sin stora roll och skapar sådana förmögenheter som t. ex. hertigen av Westminster, omfattande en god del av den mark varpå London är byggt. I Frankrike åter förstördes grunden för dessa stora ärvtliga förmögenheter genom jordagodsens styckning under revolutionen, och i Tyskland är deras betydelse såvitt mig bekant ganska begränsad; men ännu mera begränsad förefaller den i vårt eget land, som skall belysas närmare.

Detta blir ganska lätt klart, om man vill tänka sig om. Ovillkorligen rinner ordet »feodal» läsa- ren i tanken, då det är fråga om dessa verkligt gamla förmögenheter, och denna idéassociation är fullkomligt riktig — ett långvarigt sammanhållande av en stor förmögenhet erbjuder oerhörda svårigheter i nutiden. Den »*rörliga*» förmögenheten överväger för det första numera alldeles, och den är ojämförligt mycket svårare att hålla ihop än den gamla jordegendomen. I hur hög grad förmögenhet i form av kommersiella värden överväger jordbesittningen i Sverige, kan man finna därav, att bland 328 (i 1912 års taxeringskalender för Sverige upptagna) personer med minst 100,000

kr. taxerad inkomst icke befinna sig flera än 37 godsägare, alltså blott 11,3 %. Denna relativa siffra minskas dessutom otvivelaktigt från år till år, ej allenast på grund av jordbrukets avtagande relativa betydelse i vårt näringsliv, utan ytterligare genom de stora jordegendomarnas fortgående sönderstyckning. Redan härigenom ökas alltså de nya förmögenheternas betydelse. Men detta blir i ännu högre grad förhållandet genom den rörlighet som även jordegendomen i nutiden fått, och vidare genom den allmänna splittring av förmögenheter, som är en följd av den lika arvsrätten och av den traditionella slätkänslans försvinnande även inom handel och industri — familjebolagens och privatföretagens upphörande.*

En ingående undersökning av dessa förhållanden i Sverige vore en synnerligen tacksam uppgift, som ej borde vara alltför svår. Här kunna blott göras några antydningar. Hos de nyss nämnda 328 till minst 100,000 kr. inkomst taxerade personerna i Sverige finnas, såvitt min kunskap sträcker sig, fränsett de högadliga godsägarfamiljerna icke flera än *tre* förmögenheter, som kunna ledas fem generationer tillbaka; och även om man skulle vilja tredubbla antalet, blir det ju

* De sammanställningar som här och i det följande meddelas på grund av taxeringskalendern kunna endast göra anspråk på ungefärlig riktighet. Siffran 100,000 kr. är dessutom så till vida missvisande som den »taxerade inkomsten» även innefattar $\frac{1}{60}$ av förmögenheten, utan att detta senare belopp kan fränskiljas. De få godsägare, vilkas förmögenhet direkt härstammar från industri och handel, äro ej inräknade i siffran 37.

en försvinnande siffra. Bland adelssläkterna är antalet proportionsvis betydligt större, men deras absoluta betydelse är som nyss antydde rätt obetydlig — genomgående rika adelsfamiljer i Sverige finnas knappast flera än två, och ej ens de kunna tävla med de största nyare förmögenheterna. Sätter man hela antalet mer än hundra år gamla förmögenheter i Sverige till 25, tar man förmodligen till för högt. »Les nouveaux riches» behärska utan allt tvivel fältet — om till skada eller gagn, lämnas nu alldeles därhän.

Man kunde nu möjligen tänka sig, att detta beror på den moderna ekonomiska utvecklingens stora ungdom i Sverige liksom i flertalet länder utom England, och alltså antaga, att resultatet småningom skulle bli stora ärvtliga förmögenheter. Men även frånsatt de synpunkter som nyss framförts är det knappast ett rimligt resonemang. Om besittningen av en stor förmögenhet vore ett huvudmedel för att förvärva nya rikedomar, så borde man ju exempelvis kunna vänta, att de nuvarande amerikanska jätteförmögenheterna skulle tillhöra arvtagare av *engelska* millionärer, som ju i så fall borde haft de största möjligheterna att exploatera det oerhört rika engelsktalande kolonialområdet. Var och en vet, att det icke förhåller sig så — att tvärtom de amerikanska miljardärerna med bästa vilja i världen äro ur stånd att skaffa sig ett respektabelt engelskt stamträd som någon kan tro på. Unionen hade verkligen i sina sydstatsaristokrater medlemmar av Englands

gamla rika familjer; men det är *icke* från dem som den nya plutokratien härstammar, utan från dem som kommo över med två tomma händer. En av de äldsta amerikanska jätteförmögenheterna, familjen Astors — f. n. beräknad till 300 mill. dollars eller över en milliard kr. — grundlades av den förste John Jacob Astor, som lämnade England 1783 med »en god söndagskostym, sju flöjter och fem pund sterling i pengar».

Ett likartat förhållande kan man iaktta hos oss. Hela vårt ekonomiska liv visar sedan de sista årtiondena en anmärkningsvärd tendens att koncentreras i Stockholm; men knappast på någon punkt framträder detta starkare än just beträffande de stora förmögenheterna och inkomsterna. Av Sveriges 328 inkomstagare över 100,000 kr. äro 162 eller nästan jämnt hälften mantalsskrivna i Stockholm med förstäder, medan »det rika Göteborg» har blott 42 eller ungefär en fjärdedel av Stockholms, ehuru befolkningen är inemot hälften av Stockholms. Att denna utveckling är mycket ny och att tyngdpunkten tidigare i långt högre grad legat i Göteborg, är bekant för alla som något litet känna till förhållandena. Man skulle ju då kunna vänta, att denna förflyttning av tyngdpunkten medfört en överflyttning av förmögenheter från Göteborg till Stockholm. Såvitt jag känner förhållandena, finnas emellertid bland de 162 personerna med 100,000 kr. taxerad inkomst i Stockholm ej flera än fem, vilkas förmögenhet kan anses grundlagd i Göteborg. De stora Göte-

borgsförmögenheterna ha under den sista generationen med vissa viktiga undantag antingen skingrats för alla vindar eller också genom donationer tillfallit offentliga institutioner.

Efter alla märken att döma, torde man därför kunna våga den slutsatsen, att där den ekonomiska utvecklingen är tillräckligt snabb, bli de stora förmögenheterna i flertalet fall nybildade mer eller mindre från grunden. Möjligen skulle man kunna säga, att förmögenheten bildas under en generation, ofta förkovras under den andra, står stilla under den tredje och försvinner under den fjärde. Det förefaller blott vara i ekonomiskt mera stillastående samhällen som starten i form av en ärvd förmögenhet är av övervägande betydelse för förmögenhetsfördelningens ojämnhet.

Den första av de faktorer vi tagit upp utgör alltså icke någon mycket viktig förklaring till den ojämna förmögenhetsfördelningen. Det finns emellertid en andra faktor, och den är långt betydelsefullare: olikheten i *ekonomisk begåvning*.

Ekonomisk begåvning är av två slag, dels negativ, bestående i förmåga att *spara*, dels positiv, bestående i förmåga att *företaga* (eller *arbeta* i vidsträcktaste mening). Dessa två, sparande och företagande, äro de två kapitalbildande momenten i det ekonomiska livet och komma alltid att så förbliva, hur man vill vända och vrida det. Genom dessa två kommer därför förmögenheten normalt sett att uppstå, och deras ojämna fördelning på

olika individer leder oundgängligen till en ojämn förmögenhetsfördelning.

Sparsamhetens och företagsamhetens inbördes betydelse för förmögenhetsbildningen kan svårigen anges en gång för alla. I ekonomiskt framåtgående samhällen är det dock ganska säkert, att stora förmögenheter *grundas* genom företagsamhet och *förkovras* genom sparsamhet; sparsamhetens förmåga att ensam för sig från grunden nyskapa en *stor* förmögenhet är över huvud alltid ganska begränsad. Och detta ligger i den ekonomiska utvecklingens natur, ty de stora nya national-ekonomiska värdena skapas över huvud taget genom företagande — nämligen företagande i rätt riktning.

Att det är företagandet som skapat våra stora nya förmögenheter kan den med vårt näringsliv förtrogne lätt se genom en bläddring i taxeringskalendern. I ett fall är det en person, som första gången i stor skala organiserat handeln med färdiggjorda kläder — en revolution inom det ekonomiska livet — i många andra fall personer som medverkat till uppkomsten och utvecklingen av vår sågverks- och trämasseindustri eller som brutit väg för nya tekniska eller kommersiella metoder inom vår järnhantering, i ännu andra fall personer som förmått att rätt organisera vår rederi-rörelse, vidare i särdeles många fall skapare av vår kreditorganisation och förmedlare av våra stora utländska lån, slutligen i stor utsträckning fondmäklare som förstått att draga nytta av kurs-

förändringarna i våra värdepapper samt — såvitt jag kan se, i något mindre grad — tomtspekulanter, som på motsvarande sätt gjort vinster på markens värdestegring. Allt detta är företagande i vidsträckt mening, d. v. s. insättande av den ekonomiska verksamheten på den punkt där en högre vinst än den normala kan väntas. Att icke vem som helst kan göra det, måste nog sägas vara givet; ty varför skulle ej vem som helst då göra det? I alla sådana fall glömmer man dem som misslyckats för dem som lyckats, och det bör man akta sig för.

Emellertid är lika litet här som på någon annan punkt i denna framställning ett omdöme uttalat om det mer eller mindre moraliska i de berörda vinsterna, ty det ligger alldeles utanför den föreliggande uppgiften. Däremot är det en annan fråga, som obestridligen ligger inom denna uppgift, och det är den i vad mån de olika slagen av *enskilda* förmögenhetsbildningar äro en följd av att företagaren tillfört *folkhushållningen* ett minst lika stort tillskott i värde, vilket utan hans verksamhet ej skulle ha kommit till stånd. På denna fråga hänger i själva verket till stor del omdömet om det nuvarande i huvudsak privatekonomiska samhällets lämplighet, men vi skola ett ögonblick uppskjuta behandlingen därav och återkomma därtill, då det gäller orsakerna till den ojämna arbetsinkomsten.

Det finns slutligen ett par andra faktorer, som man ej kan frångå betydelse för ojämn-

heten i förmögenhetsfördelning. Faktorn nr 3 är den *olika inkomsten*, ty naturligtvis är det lättare att skapa sig en förmögenhet vid en stor än vid en liten inkomst; även detta pekar alltså över på arbetsinkomstens ojämnhet. Som fjärde och sista moment måste man räkna med *slumpen*, vars verkningar nästan alltid överskattas — vad som kallas slump är i kanske flertalet fall ett särskilt slag av blick, instinkt eller övning, alltså begåvning eller skicklighet — men som man dock aldrig kan helt och hållet lämna åsido.

Emellertid är tiden nu kommen att övergå till frågan om orsakerna till *arbetsinkomstens* ojämna fördelning. Samma faktorer komma härvid igen, men deras valör är i flera hänseenden en annan. Främst måste man här utan all fråga sätta den *ekonomiska dugligheten*. Ingen som vill använda sina ögon borde kunna undgå att se vad som är söndagsskolevisdom att framhålla, men som dock sällan beaktas tillräckligt — nämligen hur personer med samma rent yttre start hamna i de mest olika ställningar, somliga såsom skeppsbrutna existenser, andra på underordnade platser, ännu andra i spetsen för stora företag eller som ekonomiska banbrytare. Ingen »demokrati» i världen kan utplåna verkningarna av olikheten i begåvning, och väl är det, ty i så fall skulle världen vara en ännu sämre plats för alla än den nu är. Det att man betalar somliga människor mera och andra mindre sammanhänger — för att uttrycka sig för-

siktigt — alltså med, att somliga människor »göra nytta» för en stor inkomst och andra endast för en liten. En disponent eller bruksförvaltare *kan* vara billig för ett pris av 100,000 kr. om året, och en tvättgumma *kan* vara dyr för 2 kr. om dagen. Överfört till prisbildningens eller den ekonomiska teoriens språk betyder detta, att efterfrågan på människor med vissa slag av gåvor är stor, jämförd med tillgången, och att priset på dem alltså måste sättas högt för att jämvikt mellan tillgång och efterfrågan skall uppnås. »There is always a boom in brains» — det är alltid knapphet på goda huvuden — säger Carnegie på karaktäristisk amerikansk affärsslang.

En helt annan fråga är om det som nyss kallats ekonomisk duglighet och som närmast innebär förmåga att skaffa sig själv eller det företag man tillhör stora inkomster också är en *nationalekonomiskt* viktig funktion — om det samtidigt medför en minst motsvarande ökning i nationalinkomsten. Det är alltså samma fråga som vi nyss lämnade då det gällde förmögenhetsbildningen. Frågan hör ej till de lättlösta; men så mycket kan man i varje fall genast säga, att det delvis *är* och delvis *icke är* fallet. Var och en som sett ekonomisk verksamhet på närmare håll *måste* helt enkelt erkänna den personliga insatsens betydelse för en god organisation, förbättrade produktionsmetoder och förbättrade avsättningsförhållanden, med ett ord för större förmåga att med givna tillgångar åstadkomma ett rikare total-

resultat. Företag som fört en förtvivlad kamp för tillvaron under en persons ledning och sedan uppnå ofantliga vinster äro oemotsägliga bevis härpå — exempelvis Separator och de norrbottenska malmfälten; och detsamma kan man säga om sådana som från början fått en lysande bana, såsom L. M. Ericsson, Svenska kullagerfabriken och Stockholms Enskilda bank. Men varje sådan privatekonomisk vinst är också en nationalekonomisk — vanligen många gånger större — vinst; och ekonomisk duglighet i alla dessa fall är alltså i eminent grad nationalekonomisk duglighet. Betydelsen härav kan knappast överskattas.

Lika obestridligt som allt detta synes mig vara, lika klart är det emellertid, att många stora inkomster och förmögenheter erhållas på helt annat sätt, särskilt en hel del — visst icke alla — som bestå i spekulationsvinster. Den successiva prisändring på värdepapper, som börsspekulationen medför, är t. ex. i och för sig en nyttig sak, om spekulationen går i rätt riktning; ty därigenom hindras de våldsamma rubbningar som skulle äga rum, om man icke i tid vore förberedd på att papperen ändrat värde. Men de vinster, som inhöstas på att vara den förste att iaktta sådana ändringar, motsvara en ganska obetydlig nationalekonomisk uppgift; och vinster åstadkomna genom att draga kursen i *orätt* riktning äro ju en följd av direkt skadliga handlingar. Ännu mera gäller allt detta tomtspekulationen, som knappast fullgör någon större nationalekonomisk funktion. Det enda

nödvändiga är, att hyrespriserna åstadkomma jämvikt mellan tillgång och efterfrågan på bostäder även i eftersökta stadsdelar; men vinsten av den därigenom förorsakade värdestegringen kan — sett i största allmänhet — indragas till det allmänna utan att behovs-täckningen blir sämre. I sådana fall måste man säga, att den ekonomiska dugligheten icke utför någon tjänst som motsvarar vad folkhushållningen betalar för den — eller, om man vill uttrycka saken på annat sätt, att den ekonomiska begåvning det gäller med större fördel för landet kunde få en annan användning.

Vissa av de stora inkomster och förmögenheter, vilkas uppkomst man med mest skäl är förbittrad över, kunna emellertid icke undvikas genom en ändring i den ekonomiska organisationen. Så t. ex. de som härstamma från humbugsmedicinen. Man kan visserligen göra mycket för att motverka patentmedicinens spridning, men så länge människor äro nog enfaldiga att tro på dess underbara verkningar, komma alltid förmögenheter att kunna förtjänas på tillverkningen därav; och i en demokratisk socialiststat skulle det antagligen vara mycket svårt för regeringen att vägra det suveräna folket vad detta begär i så hänseende — jämför den nuvarande »demokratiska» agitationen emot vaccinationstvånget. På samma sätt med varor av mera ideell beskaffenhet. Nu och alltid kommer den bok att vara värdefullast från marknadens, d. v. s. produktionens synpunkt, som är mest läst; och detta

kan aldrig ändras genom att vända sig mot symptomen — mot att en dålig författare tjänar mera än en god — utan blott genom att upplysa folkets förstånd och förbättra dess sinnesförfattning.

Kort sagt — ekonomisk begåvning betyder helt enkelt förmåga att tillgodose och draga nytta av marknadens behov. Detta är en alldeles fundamental och delvis mycket svår uppgift i varje mera utvecklade samhälle samt alltså en funktion av största betydelse. Det hindrar ej att den företer många olämpliga följdverkningar; och de måste naturligtvis med all mänsklig förmåga bortarbetas.

Vad som har sagts om orsaken till att vissa arbetsinkomster äro mycket stora, gäller även omvänt som orsak till att andra inkomster äro mycket små. Här är det *bristen* på ekonomisk förmåga som vållar resultatet. Man kan t. ex. ha mycket goda skäl att beklaga de arbetslösa och söka hjälpa dem på fötter; men man har därför ej rätt att sluta ögonen för det faktum, att i *flertalet* fall en arbetslös är en mindre duglig arbetare än den i samma fack som har arbete — eljest skulle arbetsgivaren bra illa ha förstått sitt intresse då han behöll den senare och lät den förre gå. Antagligen låter det hjärtlöst, men jag tror ej man skall kunna bestrida riktigheten av vad en skotsk nationalekonom, prof. Smart, säger: »Det faktum att många rika män få mer än de förtjäna är uppenbart; men man tycks förbise, att till och med en mycket fattig man kan få

mer än han är värd.» Då man försöker se verkligheten i ögonen utan förutfattade meningar, såsom ju vår strävan är, måste man alltså säga att en hel del små inkomster äro så små, därför att de som förtjäna dem icke tillföra folkhushållningen ett tillskott som är mera värt. Sålunda är den ekonomiska dugligheten både positivt och negativt den viktigaste förklaringen till arbetsinkomstens ojämna fördelning.

Det finns emellertid också en andra mycket viktig orsak. Det är den som nämndes först under förmögenheten, nämligen den olika *starten*. Fråga är om den ej rent av betyder mera beträffande inkomsten, fastän man tänker mindre därpå i detta fall. I själva verket beror en stor del av det som nyss berörts, nämligen olika människors olika ekonomiska duglighet, i en mängd fall på deras olika start. Vad som sades angående många fattigas ovärdighet för en större inkomst innebar nämligen lika litet som något annat i denna framställning en *moralisk värdesättning*. Denna deras ovärdighet *kan* nämligen i en mängd fall mycket väl så till vida vara samhällets eget fel, att samhället försummat deras fysiska, intellektuella och — framför allt annat — moraliska utveckling till arbetsvilliga och ekonomiskt dugliga människor. Ett större national-ekonomiskt slöseri kan svårligen tänkas. Och vad som sålunda gäller om de mycket små inkomsterna, gäller också i många fall om de stora (dock sällan om de största). Vissa personer

ha fått en utbildning som icke är allom given och som därför möjliggör en undantagsställning — d. v. s. skapar en *knapphet* på förmåga av detta särskilda slag. Det är ett intressant studium att följa hur en ändring i folkets allmänna utbildning ändrar knappheten på vissa slag av förmåga och därför dess pris. Under tider då läs- och skrivkunnigheten var förbehållen ett litet fåtal, skattades t. ex. »klerkens» arbete ofantligt högt; men sedan dessa färdigheter nu blivit allmän egendom, höjer sig en »clerk» — enligt engelsk-amerikansk terminologi — knappast över den rena kroppsarbetarens ekonomiska nivå. Den djupast gripande — men också svåraste — i verklig mening demokratiska uppgiften är därför att ge folkets alla medlemmar den utbildning som bäst motsvarar deras gåvor, utan hänsyn till deras föräldrars ekonomiska ställning.

Som tredje orsak till olikheten i arbetsinkomst måste man liksom vid förmögenhetsfördelningen räkna *slumpen*, ehuru den här antagligen spelar en ännu mindre roll — mindre, av det skäl att den som genom en ren slump fått en inkomstbringande sysselsättning uppenbarligen har svårare att hålla sig kvar i sin ställning än den som på samma sätt har fått en förmögenhet.

Det visar sig alltså, för att i få ord sammanfatta, att orsakerna till inkomstfördelningens ojämnhet i allt väsentligt äro tre: olikhet i ekonomisk duglighet, olikhet i start och — förmodligen i ett relativt ringa antal fall — ren slump.

Inkomstfördelningens utjämning.

Som avslutning på denna diskussion må några få ord sägas om de praktiska slutsatser vartill den föranleder — några ord om frågan: *bör* och *kan* något göras för att utjämna inkomstfördelningen?

Vad först beträffar det förra, om något *bör* göras, kan den frågan besvaras med ja — under eljest oförändrade förhållanden. Under dessa förhållanden, närmare bestämt: om nationalinkomsten ej därigenom minskas, blir nämligen en jämnare fördelad inkomst mera givande än en mera ojämnt fördelad. Detta inses ganska lätt. Tänker man sig en person med 100,000 kr. om året och en annan med 1,000 kr. om året, är det nämligen uppenbart, att den uppoffring det innebär för den förre att få sin inkomst minskad med 1,000 kr. är en obetydlighet jämförd med det tillskott i tillfredsställelse den senare får genom en inkomstökning med samma belopp 1,000 kr. Härav följer ju omedelbart, att en viss nationalinkomst bereder en större summa av tillfredsställelse, ju jämnare fördelad den är. Svaret är alltså rätt enkelt.

Men nu kommer den andra frågan, vad som *kan* göras, och den är ojämförligt svårare. Det bör tillräckligt framgå av vad som förut sagts, att den nuvarande ojämn inkomstfördelningen motsvarar djupt liggande nationalekonomiska behov. Den är som vi sett helt enkelt underlaget för pris-

bildningen; och lika visst som prisbildningen har en grundläggande funktion i allt modernt ekonomiskt liv, kan denna sida därav icke upphävas utan djupgående verkningar. Risken är uppenbarligen den, att man, genom att ej längre ersätta människor efter vad deras verksamhet är värd för folkhushållningen, föranleder dem att åstadkomma mindre för folkhushållningen. Följden blir i så fall tydligen, att man *minskar* nationalinkomsten genom att utjämna den och sålunda gör folkhushållningens *totalresultat* mindre. I människosläktets hittillsvarande historia ha båda de förmögenhetsbildande krafterna, sparandet och företagandet eller arbetet, hållits uppe genom den rent privata vinst som genom utövningen tillskyndats deras bärare. Det har visst funnits tider, då detta var fallet i ojäm förligt mindre grad än nu — närmast är man väl då böjd att tänka på medeltiden, dock delvis med orätt — men det är ett obestriddigt faktum, att sådana tider varit perioder av mycket långsam ekonomisk utveckling; och med en sådan vill *ingen* i vår tid vara nöjd. Skall man ha en materiell utveckling av den snälltågsfart vi äro vana vid, får man också sörja för att de framdrivande krafterna hållas vid fullt liv.

Men därför att en *fullständig* utjämning av inkomstfördelningen sålunda efter allt att döma är omöjlig under våra givna förutsättningar, bör man ingalunda antaga, att *all* utjämning eller ens en ganska vittgående utjämning skall leda till stagnation. I den uppsats i *Svensk Tidsskrift* för

1912, kallad »Sociala reformer», har denna fråga något utförligare berörts, och den skall här blott antydvas.

Till en början märkes, att i den mån enskild inkomst eller förmögenhet förvärfvas genom medel som ej tillföra folkhushållningen något tillskott, skadar man ju över huvud taget inga national-ekonomiskt värdefulla krafter alls genom att tilltappa dessa privata inkomstkällor. Våld och bedrägeri ha säkert ofta i äldre tider skaffat mången gods och guld, utan att det därför nu kan falla någon in att anse dem nyttiga för folkhushållningen; och om vissa medel ej *äro* nyttiga för denna, böra de såvitt möjligt förhindras, även om de ej äro på minsta sätt moraliskt fördömliga.

Men även i de fall då en enskild förmögenhetsbildning samtidigt tillför folkhushållningen ett tillskott, är det icke utan vidare givet, att den behöver lämnas obesuren i enskilda händer. Det enda som behövs är, att individen får behålla *så* mycket av sin inkomstökning, att han *fortfar* med sina tillskott till folkhushållningen; man får på inga villkor beröva honom eggelsen eller incitamentet att öka sina egna och därmed folkhushållningens inkomster, men man kan utan risk låta samhället få hela den ökning som icke behövs för sådana ändamål.

Så viktig denna sak än anses vara och även delvis är, synes det emellertid vara ännu mycket viktigare att avskaffa orsaken, *icke* till de stora inkomsterna, utan till de små. Det är tillvaron

av små inkomster som bör väcka bekymmer, icke tillvaron av stora; och det förra kan ej avhjälpas genom att avhjälpa det senare, utan blott genom att avskaffa de förutsättningar ur vilka de små inkomsterna härleda sig. Främst bland dessa förutsättningar står den intellektuellt och — isynnerhet — moraliska *förberedelsen* till livsverksamheten, och det är därför på dess avhjälpande som man i främsta rummet bör inrikta sina krafter.

I alla händelser förefaller det åtminstone en nationalekonom, som om diskussionen av den s. k. »ekonomiska rättvisan» vore synnerligen litet ägnad att bringa klarhet i dessa svåra frågor. För A innebär den ekonomiska rättvisan att alla skola ha det lika bra, för B att alla skola ha lika start, för C att alla skola ha »hela produkten av sitt arbete» — utan att man får veta vad som skall göras med det som ej är produkt av arbete — för D åter att alla skola åtnjuta hela resultatet av sin och sina produktionsfaktorers verksamhet, för E därjämte att alla skola ha rätt att överlåta detta resultat på barn eller vilka andra som helst, o. s. v., o. s. v. Med andra ord, alla i vår tid praktiskt tänkbara former för inkomstfördelning kunna motiveras — och, vad mera är, motiveras lika övertygande — med den s. k. ekonomiska rättvisans princip. Det förefaller icke som om man skulle ha stor glädje av en ledtråd, som leder vart som helst.

Vad nationalekonomen förstår sig på är något som man väl får antaga icke är identiskt med

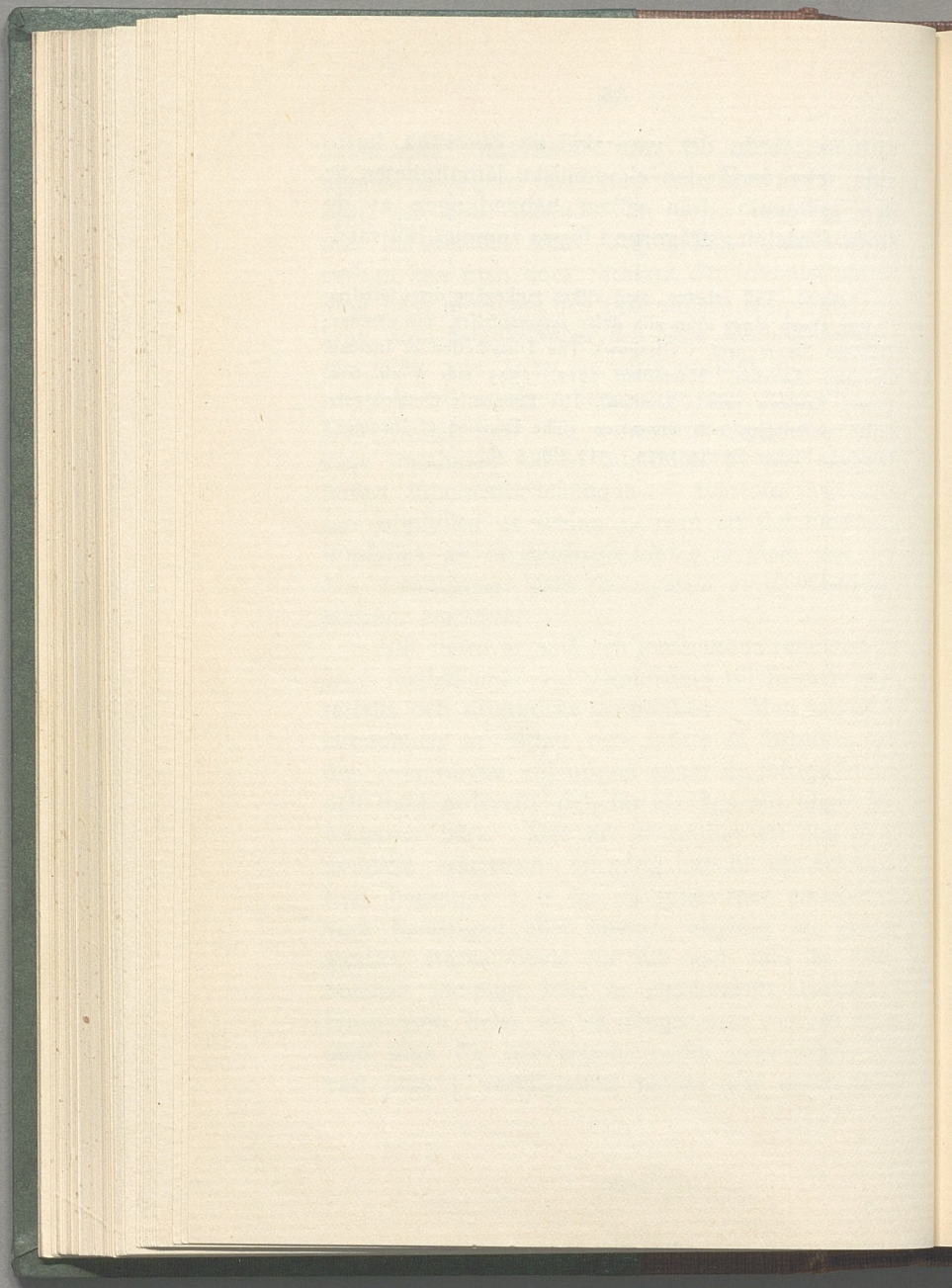
ekonomisk »rättvisa». Det är nämligen ekonomisk *lämplighet*. Det vore visserligen för mycket sagt, om man påstode, att detta begrepp är i alla hänseenden klart avgränsat. Utan större tvekan kan man dock förklara den inkomstfördelning bäst motsvara den ekonomiska lämplighetens krav, som åstadkommer *den bästa behovs-täckningen för folket som helhet* — varje enskild individs intresse betraktat såsom likvärdigt med varje annans. Det framgår av vad som förut sagts, att detta krav ingalunda säkert uppfylles av den absolut jämna inkomstfördelningen — tvärtom sannolikt *icke* uppfylles av denna — men att det däremot uppfylles av *en inkomstfördelning så jämn som den kan åstadkommas utan försvagande av de rikedomsbildande krafterna*.

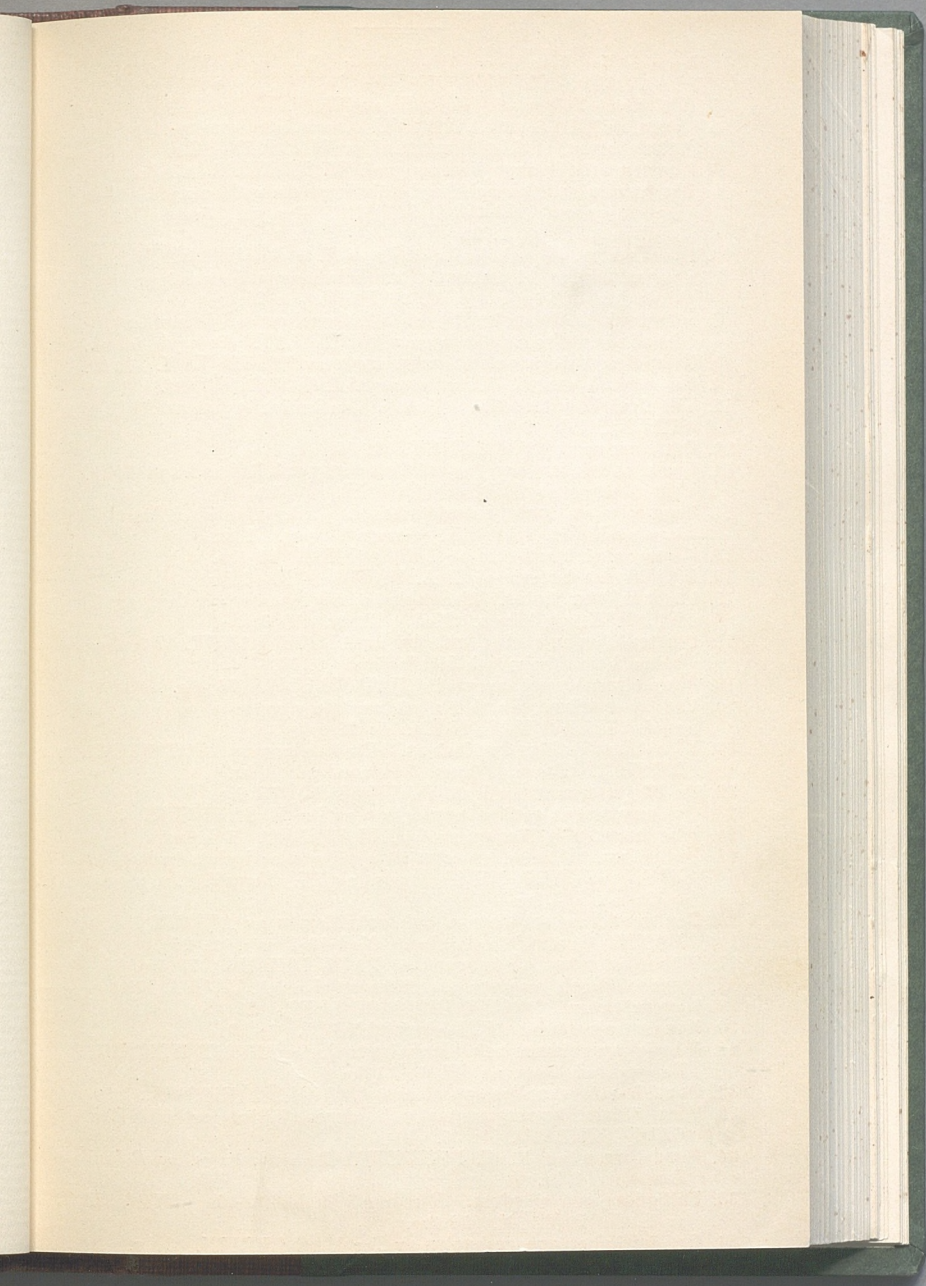
Allt detta är små och jordbundna reflexioner, segt fasthållande vid åtminstone till formen materiella och utilitariska synpunkter. Men national-ekonomien är sådan och måste så förbliva, om den över huvud vill uppnå annat än luftiga fraser och tomt ordsvall; den får ej våga sig högre än vingarna bära. Det är ju möjligt att den ekonomiska »rättvisan» en gång kan bli ett användbart begrepp; t. o. m. då synes man emellertid vara berättigad eller snarare skyldig att kräva ganska starka bevis för att vad som är ekonomiskt lämpligt icke är ekonomiskt »rättvist». Huru som helst — så länge man vet så litet som man för närvarande tycks göra angående vad man i verkligheten menar med ekonomisk

rättvisa, torde det vara skäl att överväga, huruvida icke ändå den ekonomiska lämpligheten är den synpunkt, från vilken behandlingen av de stora fördelningsfrågorna i första rummet bör utgå.

Ann. Två arbeten, med vilkas tankegång detta föredrag i vissa ehuru långt ifrån alla delar sammanfaller, må nämnas: *William Smart* (prof. i Glasgow), *The Distribution of Income*. 2:a uppl. London, Macmillan 1912. 345 sid. 3 sh. 6 d. *Edwin Cannan* (prof. i London), *The Economic Outlook* (särskilt inledningen och uppsatsen »The Division of Income»). London, Fisher Unwin 1912. 312 sid. 5 sh.

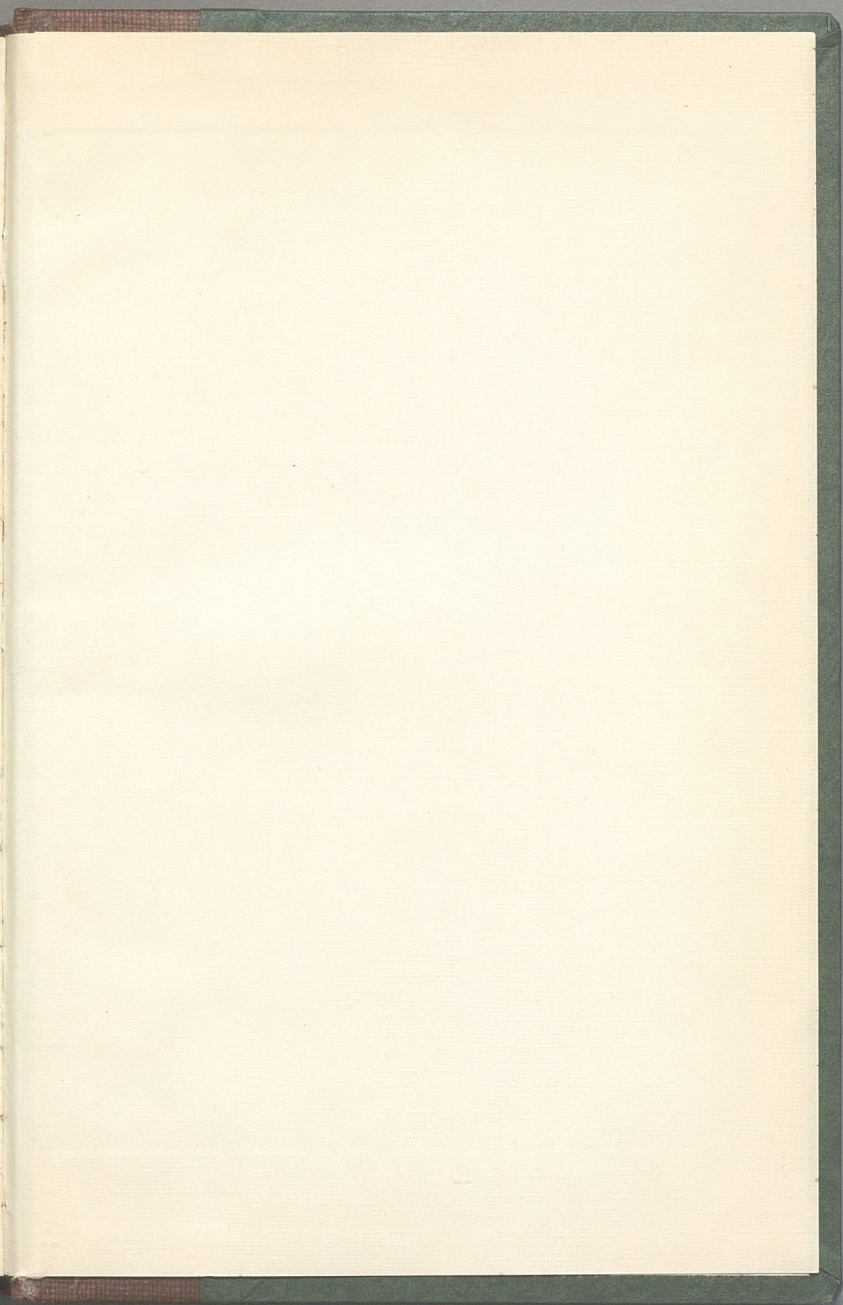

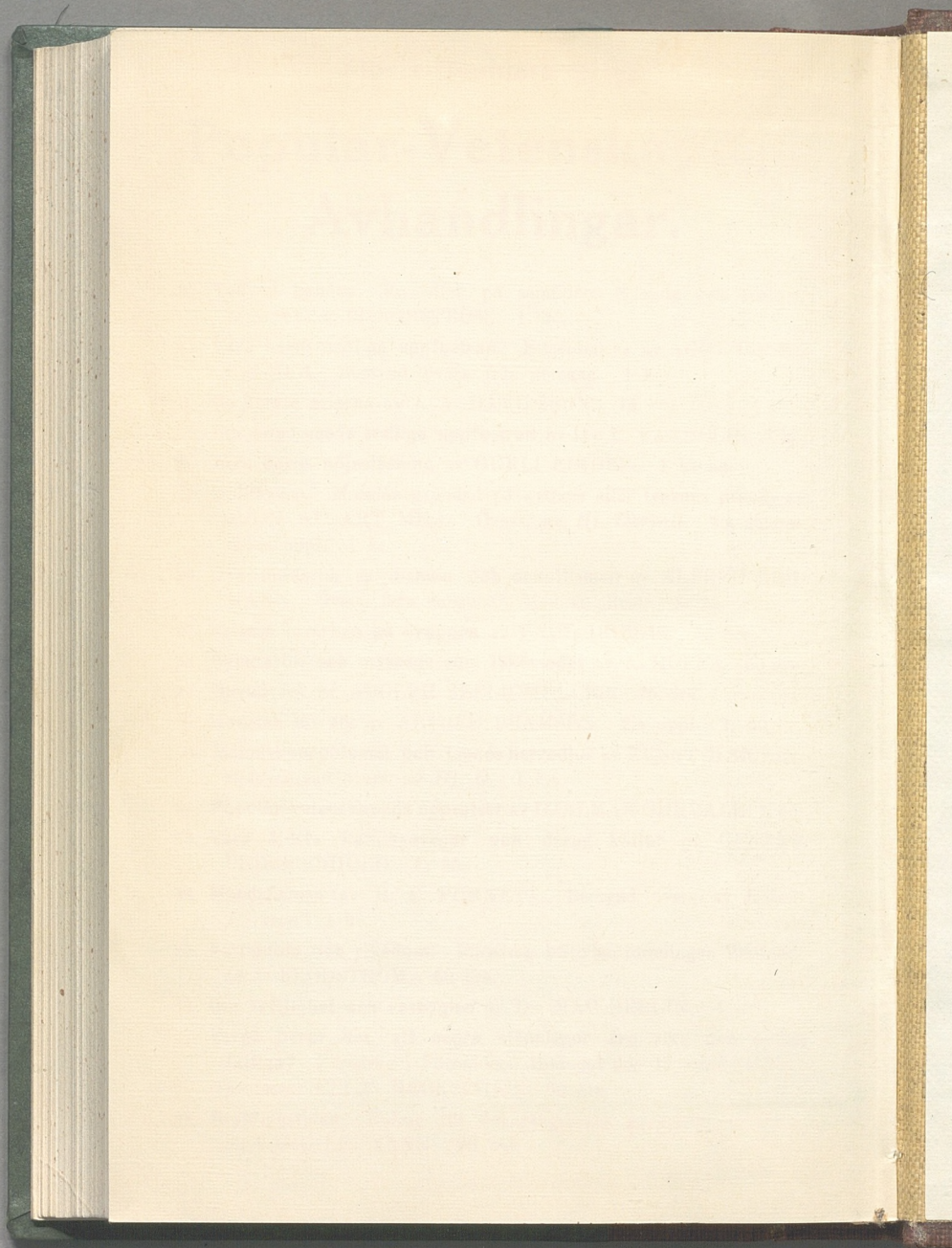

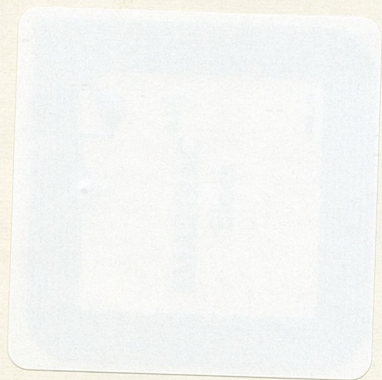

Populär-Vetenskapliga Avhandlingar.

1. **Kärleken.** En psykologisk studie av CHARLES RICHEL. 50 öre.
2. **Lyxen** av EMILE DE LAVELEYE. Övers. från franska. 60 öre
3. **Materialismen i skönlitteraturen** av OLA HANSSON. 50 öre.
4. **Konsten att förlänga livet** av prof. W. EBSTEIN. 60 öre.
5. **Om hundra år.** Sannolikhetsberäkningar om nationernas framtida utveckling av CHARLES RICHEL. Bemynd. övers. Med 6 grafiska tabeller. 1: 25.
6. **Leo Tolstoy**, en psykologisk studie av K. AF GEIJERSTAM. 1: 50.
7. **Den mänskliga tillvarons gåta.** Inledning till studiet av själslivets hemligheter av d:r C. DU PREL. 1: 25.
8. »**Missbrukad Kvinnokraft**» och »**Naturliga arbetsområden för kvinnan**». Tvenne föredrag av ELLEN KEY. 3:e uppl. 50 öre.
9. **Kvinno-psykologi och kvinnlig logik** av ELLEN KEY. 1: 50.
10. **Om psykisk energi.** Ett utkast av ALLEN VANNÉRUS. 60 öre.
11. **Till Boströms teoretiska filosofi.** En kritisk studie av ALLEN VANNÉRUS. 2 kr.
12. **Om sång** av ALGOT LANGE. 1: 50.
13. **Emanuel Swedenborg, August Strindberg och Det ondas problem.** Ett föredrag av ALBERT BJÖRCK. 50 öre.
14. **Vegetarianism och naturläkekonst.** Allmänfattlig hälsovårdslära av MICH. LARSEN. Bemynd. övers. 1 kr.
15. **Nervsvaghet kan botas** av LEBERECHE. 60 öre.
16. **Druidismens historia** av I. A. DAVIDSSON. 1 kr.
17. **Lungot kan botas.** Sanatorierna och sanatorievården, av E. NILSSON, reg.-läkare. Med 4 illustr. 50 öre.
18. **Om tonbildning i sång och tal** av ALGOT LANGE. Föredrag hållna i Stockholm och Hälsingfors. 2: 50.
19. **Alkoholmissbruket** av prof. CURT WALLIS. 75 öre.
20. **Vad vi behöva.** En blick på samtidens vetande och tro, av prof. VITALIS NORSTRÖM. 1: 25.
21. **Våra barns sedliga uppfostran.** Ett föredrag av ÅGOT GJEMS SELMER. Bemynd. övers. från norskan. 1 kr.
22. **De första arierna** av I. A. DAVIDSSON. 75 öre.
23. **Om ungdomens sedliga uppfostran** av D:r E. SANDELIN. 1 kr.
24. **Våra barns nöjesläsning** av GURLI LINDER. 1 krona.
25. **Utilitarism.** Moralens grundad, på nyttans eller lyckans princip av JOHN STUART MILL. Övers. av Hj. Öhrvall. 2:a genomsedda uppl. 1 kr.
26. **Den moderna spiritismen och ockultismen** av ALFRED LEHMANN. Övers. från danskan. Med 19 illustr. 2: 25.
27. **Själens inverkan på kroppen** av PAUL DUBOIS. 75 öre.
28. **Gymnastik och massage som läkemedel** av A. HOFFA. 50 öre.
29. **Huvudvärk** av ADOLPH SEELIGMÜLLER. 75 öre.
30. **Konsten att äta** av ALFRED BRAMSEN. 1: 50.
31. **Människoproblemet och Linnés herredjur** av ERNST HÆCKEL. Bemyndigad övers. av Hj. Ö. 1 kr.
32. **Populär-vetenskapliga uppsatser** av HJALMAR ÖHRVALL. 1: 50.
33. **Våra äldsta kongasagor och deras källor** av GUSTAF CEDERSCHIÖLD. 1: 25.
34. **Mendelismen** av R. C. PUNNETT. Bemynd. övers. av Robert Larsson. 1 kr.
35. **Fattigdom och rikedom.** Föredrag i Studentföreningen Verdandi av I. FLODSTRÖM. 50 öre.
36. **Om ärftlighet och rashygien** av D:r MAC BERLIN. 1 r.

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 058 997

www.books2ebooks.eu